

مقایسه میزان استفاده اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و مجلات چاپی مشترک

زاهد بیگدلی^۱

دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ استاد
دانشگاه شهید چمران اهواز

آزاده عبدالله‌زاده^۲

کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
کتابدار؛ دانشکده علوم دانشگاه شیراز

عبدالحمید معرف‌زاده^۳

دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی؛ استادیار
دانشگاه شهید چمران اهواز

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۲
شاپا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۲۱
نمایه در SCOPUS و ISC, LISA
http://jjpm.irandoc.ac.ir
دوره ۲۹ | شماره ۳ | صص ۷۱۱-۷۳۶
بهار ۱۳۹۳

پذیرش: ۱۳۹۰/۰۵/۰۸

دریافت: ۱۳۸۹/۱۰/۲۵

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۲
شاپا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۲۱
نمایه در SCOPUS و ISC, LISA
http://jjpm.irandoc.ac.ir
دوره ۲۹ | شماره ۳ | صص ۷۱۱-۷۳۶
بهار ۱۳۹۳

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده: هدف پژوهش حاضر تحلیل و مقایسه میزان استفاده اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و مجلات چاپی اشتراکی است. این پژوهش از نوع توصیفی و روش آن پیمایشی است و داده‌ها از طریق پرسشنامه جمع‌آوری شد. جامعه آماری شامل ۶۵ نفر از اعضای هیئت علمی و ۱۳۰ نفر از دانشجویان دانشکده علوم دانشگاه شیراز می‌باشد. یافته‌ها نشان داد که استادان و دانشجویان از مجلات الکترونیکی در حد زیاد و از مجلات چاپی در حد متوسط استفاده می‌کنند، و اطلاعات روزآمد باعث شده از مجلات الکترونیکی بیشتر استفاده کنند و ۷۹/۹ درصد آنان مجلات الکترونیکی را جایگزین مناسبی برای مجلات چاپی بدانند. مجلات الکترونیکی در حد زیاد و مجلات چاپی کمتر از حد متوسط، نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان را برآورده می‌سازند. مهم‌ترین انگیزه پاسخگویان در استفاده از مجلات الکترونیکی و چاپی، کسب اطلاعات تخصصی، تألیف و ترجمه کتاب و مقاله، و انجام طرح‌های پژوهشی است. مهم‌ترین عوامل بازدارنده ناآگاهی از وجود مجله الکترونیکی، ناآگاهی از منابع موجود در مجلات الکترونیکی، و نبود مجله الکترونیکی در رشته مربوط از سوی پاسخگویان عنوان شده است. مهم‌ترین عامل بازدارنده در استفاده از مجلات چاپی عدم دسترسی آسان یا ناآگاهی از وجود مجله مورد نظر در کتابخانه بوده است. ۶۴/۴ درصد پاسخگویان در استفاده از مجلات الکترونیکی به آموزش نیاز دارند.

1. bigdeli-zahed@yahoo.co.in

۲. پدیدآور رابط

a_abdollahzade@yahoo.com

3. a_moarrefzadeh@hotmail.com

کلیدواژه‌ها: مجلات الکترونیکی؛ مجلات چاپی؛ اعضای هیئت علمی؛ دانشجویان تحصیلات تکمیلی؛ دانشکده علوم؛ دانشگاه شیراز

۱. مقدمه

منابع الکترونیکی از دهه ۱۹۹۰ به وجود آمدند و با سرعتی چشمگیر در حال رشد هستند. تولید فراوان، دسترسی آسان، و کم بودن هزینه آنها در مقایسه با منابع چاپی باعث شده که کاربران به استفاده از این منابع توجه خاصی نشان دهند (Lee 2002)، نقل در رستمی گومه (۱۳۸۳).

با وجود پیدایش قالب الکترونیکی منابع و همزیستی کنونی آن با قالب چاپی، مدت زمان کوتاهی است که مفسران به فکر پایان عمر منابع چاپی هستند. آنچه که در این بین برای محققان مشکل به نظر می‌رسد، ارزیابی میزان انتقال از منابع چاپی به منابع الکترونیکی است (Ritchie and Genoni 2007، در فهیمی فر ۱۳۸۷). در حال حاضر بسیاری از سازمان‌ها و دانشگاه‌ها به دلایلی از جمله محدودیت‌های فیزیکی و مالی کتابخانه‌های خود و همچنین گرایش روزافزون استفاده‌کنندگان به استفاده از دستاوردهای روز فناوری اطلاعات و ارتباطات، اشتراک تعدادی از مجلات چاپی را متوقف ساخته‌اند و در جریان مجموعه‌سازی یا توسعه مجموعه، به دلایلی از جمله سرعت انتشار، هزینه تولید مجله، مالکیت و ذخیره‌سازی، دسترسی و جستجو، قابلیت تعامل، به انتخاب و اشتراک مجلات الکترونیکی تمایل بیشتری نشان می‌دهند (امین پور ۱۳۸۵). با توجه به هزینه‌های فراوانی که برای اشتراک مجلات چاپی صرف می‌شود و با توجه به جدید بودن قالب الکترونیکی مجلات در کتابخانه‌های دانشگاهی ایران و ناآگاهی از میزان استفاده از مجلات الکترونیکی در مقایسه با مجلات چاپی، تصمیم‌گیری درباره خرید مجلات چاپی و الکترونیکی با نگرانی‌هایی همراه است. مجلات علمی به سبب آن که در فواصل زمانی کوتاه به انتشار تازه‌ترین مطالب و رویدادهای موجود در زمینه‌های تخصصی گوناگون می‌پردازند از اهمیت بسیاری برخوردارند. مجلات الکترونیکی می‌توانند دسترسی مستقیم و گسترده‌تری را به انواع اطلاعات فراهم کنند و موجب صرفه‌جویی در فضای مورد نیاز و وقت کارکنان و کاربران شوند (اصنافی ۱۳۸۳). البته بر کسی پوشیده نیست که بایگانی شماره‌های پیشین مجلات به شکل الکترونیکی همیشه جایگزین کافی و مناسبی برای

نسخه‌های چاپی نیست (Martin and Bracke 2005). در نتیجه وظیفه اطلاع‌رسانان و کتابداران مراکز اطلاع‌رسانی این است که در عین توجه به جریان جهانی اطلاعات، پدیده‌های نوظهور و زیرساخت‌های در حال تغییر، شرایطی را فراهم آورند که استفاده‌کنندگان، اطلاعات را آن‌گونه که نیاز واقعی آنها است به‌دست آورند. بنابراین پژوهش حاضر در صدد است که با تحلیل و مقایسه میزان استفاده اعضا هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و چاپی، میزان استفاده آنها از این نوع مجلات را مشخص کند و تأثیر ورود مجلات الکترونیکی در فرایند پژوهش، و همچنین میزان آشنایی این افراد با نحوه جستجو و استفاده از این مجلات، و در پایان نظرات آنها را در مورد نیاز به ادامه خرید مجلات چاپی یا جایگزین کردن آنها با مجلات الکترونیکی را مورد بررسی قرار دهد.

۲. پیشینه تحقیق

«آتیلگان» و «بایرام» در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان استفاده اعضا هیئت علمی دانشگاه آنکارای ترکیه از کتابخانه دیجیتالی» به این نتیجه رسیدند که اکثر اعضا هیئت علمی این دانشگاه، از منابع اطلاعاتی مورد اشتراک آگاهی دارند. تحقیق آنان داد که پرستفاده‌ترین پایگاه‌های اطلاعاتی اعضا هیئت علمی دانشگاه آنکارا عبارتند از آی‌اس‌آی^۱، ابسکو^۲، ساینس دایرکت^۳ و مهم‌ترین دلیل استفاده از این پایگاه‌های اطلاعاتی، انجام پژوهش توسط این افراد بوده. مهم‌ترین دلایل پاسخگویان در عدم استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی، ناآگاهی از نحوه استفاده از این پایگاه‌ها، و رفع نیازهای اطلاعاتی از طریق منابع دیگر عنوان شده است (Atilgan & Bayram 2006).

«کاتور» و «ورما» در مقاله‌ای با عنوان «استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی: مطالعه موردی دانشگاه تاپار»^۴ موضوع ترجیح استفاده از منابع الکترونیکی و تأثیر آن بر مجموعه مجلات الکترونیکی و چاپی را در سال تحصیلی ۲۰۰۶-۲۰۰۷ در دانشگاه تاپار بررسی کردند. در این پژوهش تعداد ۵۰۴ نفر از دانشجویان مقاطع کارشناسی و بالاتر،

1. ISI
2. Ebsco
3. Science direct
4. Thapar University

پژوهشگران و اعضای هیئت علمی شرکت کردند. یافته‌ها نشان داد که همه این افراد از منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند و آگاهی درباره منابع الکترونیکی، کاربران را به استفاده بیشتر از این منابع ترغیب می‌کند. مواد چاپی در این دانشگاه به سرعت با منابع الکترونیکی جایگزین می‌شوند. آنان دریافتند که استفاده از مجلات الکترونیکی، از جهات گوناگون دائماً در حال افزایش است و این امر از کاهش تعداد مجلات چاپی در مقایسه با افزایش تعداد مجلات الکترونیکی، کاملاً مشخص بود (Kaur & Verma 2009).

«تریودی» و «جوشی» در پژوهشی با عنوان «استفاده از مجلات الکترونیکی در مقابل مجلات چاپی توسط متخصصان رشته‌های پزشکی در مرکز درمانی و آموزشی اچ.ام. پاتل»^۱ دریافتند که بیشتر محققان این مرکز از مجلات الکترونیکی به اندازه مجلات چاپی بهره می‌برند. این مطالعه مشکلات اساسی را در عدم استفاده بهینه از مجلات الکترونیکی، فقدان مهارت‌های رایانه‌ای، ناتوانی در بازیابی اطلاعات پزشکی مناسب و دقیق از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی پیشرفته مختلف مانند ساینس دایرکت، ايسكو، پروکوئست^۲، ام‌دی کانسالت^۳ و ... نشان داد. همچنین نقص‌های فنی مانند سرعت داندلود پایین، کندی اتصال، و فشار فیزیکی به چشم‌ها به عنوان دلایل عدم استفاده از مجلات الکترونیکی در این تحقیق عنوان شده (Trivedi & Joshi 2009).

«خان» و «احمد» در مطالعه‌ای با عنوان «استفاده از مجلات الکترونیکی به وسیله محققان دانشگاه‌های مسلم علیگر^۴ و هندو بناراس^۵» سطح آگاهی و استفاده از مجلات الکترونیکی به وسیله محققان این دو دانشگاه را بررسی کردند. این تحقیق مشخص کرد که بیشتر محققان از چگونگی دسترسی به مجلات الکترونیکی آگاهی دارند و در انجام کارهای پژوهشی خود به میزان گسترده‌ای از مجلات الکترونیکی استفاده می‌کنند و همگی معتقدند که استفاده از این مجلات، کیفیت کار پژوهشی آنان را بهبود بخشیده است، هر چند که فقدان یک برنامه آموزشی، مانع استفاده بهینه از مجلات الکترونیکی توسط آنها شده است (Khan & Ahmed 2009).

-
1. HM Patel Center For Medical Care and Education (HMPCME)
 2. ProQuest
 3. MD_Consult
 4. Aligrah Muslim University
 5. Banaras Hindu University

«جوکار» و «دهقانی» در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی ... از مجلات الکترونیکی در مقایسه با مجلات چاپی» دریافتند که اکثر (۷۰/۵٪) دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده‌های مورد بررسی به علت مزایای مجلات الکترونیکی از جمله امکان دسترسی در خارج از کتابخانه، امکان جستجوی آسان، امکان دسترسی همزمان، و ... ترجیح می‌دهند از مجلات الکترونیکی استفاده کنند. اما از آنجا که در اغلب موارد، عناوین مجلات الکترونیکی پایگاه‌های اطلاعاتی با مجلات چاپی موجود در کتابخانه متفاوت است، هر دو قالب چاپی و الکترونیکی در رفع نیازهای اطلاعاتی دانشجویان مؤثر هستند و هر دو قالب برای آنها اهمیت زیادی دارند. همچنین بیشتر دانشجویان مورد بررسی، میزان مهارت خود را در استفاده از مجلات الکترونیکی، متوسط ارزیابی کرده‌اند و اغلب آن‌ها نیاز به آموزش استفاده از مجلات الکترونیکی را در خود احساس می‌کنند و این امر یکی از مهم‌ترین دلایل استفاده کمتر از مجلات الکترونیکی در مقایسه با مجلات چاپی بوده است (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵).

«بیگدلی»، «عبداللہی» و «آرامش» (۱۳۸۵) در پژوهش خود دریافتند که اعضای هیئت علمی این دانشگاه از مجلات چاپی بیشتر از مجلات الکترونیکی استفاده می‌کنند. همچنین مقایسه میانگین نظرات پاسخگویان حاکی از آن است که مجلات الکترونیکی با نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی تطابق بیشتری دارد و به همین دلیل بسیاری از آنان معتقدند که اشتراک بیشتر مجلات الکترونیکی می‌تواند به صورت جامع تری به نیازهای اطلاعاتی آنها پاسخ گوید. در نتیجه نهایی، استادان دانشگاه شهید چمران بر این عقیده بودند که ضمن لزوم توجه به مجلات الکترونیکی و سرمایه‌گذاری در این زمینه، ضرورت تدوام اشتراک مجلات چاپی قطعی است (بیگدلی، عبداللہی، و آرامش ۱۳۸۵).

«رجبی» در مقاله‌ای با عنوان «بررسی استفاده از نشریات الکترونیکی پایگاه‌های اطلاعاتی تحت وب دانشگاه امام صادق (ع)» بیان می‌کند که بیشترین استفاده در بین مجلات الکترونیکی موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد اشتراک این دانشگاه، مجلات مربوط به حوزه مدیریت می‌باشد. این تحقیق همچنین نشان داد که شکل اغلب مقالات تمام‌متن بازیابی شده در بین کاربران، پی‌دی‌اف است که شباهت ظاهری این قالب با نمونه چاپی مقالات را می‌توان از دلایل تمایل کاربران به استفاده از این قالب دانست. علاوه بر این، بیشتر پاسخگویان به دلیل ناآشنایی با چگونگی جستجوی پیشرفته و قابلیت‌های آن، از

جستجوی ساده در پایگاه‌های اطلاعاتی استفاده می‌کردند (رجبی ۱۸۸). «سلاجقه» در تحقیق خود دریافت که اعضای هیئت علمی از مجلات الکترونیکی بیشتر از مجلات چاپی استفاده می‌کنند. آنها از مجلات الکترونیکی به میزان ۷۵/۶ درصد، پایگاه‌های اطلاعاتی به میزان ۶۱/۸ درصد و کتابخانه‌های دیجیتال به میزان ۴۹ درصد استفاده می‌کنند. محقق دلایل استفاده بیشتر از مجلات الکترونیکی را رشد روزافزون این مجلات، روزآمد بودن منابع، دستیابی راحت، اعتبار منابع، و برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای استفاده از این منابع - همزمان با تهیه پایگاه‌های اطلاعاتی جدید - بیان می‌کند. نتایج بررسی همچنین نشان داد اعضای هیئت علمی جوان‌تر، از مجلات الکترونیکی بیشتر استفاده می‌کنند (سلاجقه ۱۳۸۹).

۳. اهداف و سؤالات پژوهش

هدف عمده از انجام این پژوهش تحلیل و مقایسه میزان استفاده اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و چاپی برای ارائه الگویی مناسب در جهت فراهم آوری مجلات الکترونیکی و چاپی مورد نیاز این افراد، به منظور بالا بردن سطح کیفی و کمی فعالیت‌های پژوهشی آنها می‌باشد. سؤالات پژوهش حاضر از این قرارند:

۱. اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از میان مجلات الکترونیکی و چاپی، ترجیح می‌دهند از کدام قالب استفاده کنند؟
۲. مجلات الکترونیکی و چاپی، هر یک تا چه اندازه نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز را برآورده می‌سازد؟
۳. مهم‌ترین انگیزه اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از جستجوی اطلاعات در مجلات الکترونیکی و چاپی چیست؟
۴. عوامل بازدارنده در استفاده بهینه اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و چاپی از دید این افراد کدام‌اند؟

۵. آیا اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز در استفاده از مجلات الکترونیکی به آموزش نیاز دارند؟
۶. اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز، چگونه از تغییرات در مجلات الکترونیکی مطلع می شوند؟
۷. اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز، با توجه به رشته تحصیلی خود از کدام یک از مجلات الکترونیکی بیشتر استفاده می کنند؟
۸. اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز تا چه میزان از مجلات الکترونیکی و چاپی استفاده می کنند؟

۴. روش شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع توصیفی، و روش آن پیمایشی است. در این تحقیق اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه جمع آوری شد. جامعه آماری این تحقیق کل اعضای هیئت علمی (۱۴۰ نفر) و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ هستند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. بر این اساس حجم نمونه برای اعضای هیئت علمی ۵۹ نفر، و با توجه به احتمال مخدوش بودن برخی پرسشنامه ها، ۶۵ نفر در نظر گرفته شد. حجم نمونه دانشجویان ۱۲۴ نفر در نظر گرفته شد؛ ۱۳۰ پرسشنامه به صورت تصادفی توسط دانشجویان تکمیل گردید و ۱۲۹ پرسشنامه مورد استفاده قرار گرفت. در این تحقیق تنها برای سنجش میزان استفاده پاسخگویان از مجلات الکترونیکی و چاپی از طیف استفاده شده و برای تعیین روایی طیف، از آزمون سازگاری درونی طیف استفاده شده. این آزمون بر این فرض استوار است که آزمون کلی (جمع نمره طیف) موضوع مورد بررسی را می سنجد و اگر گویه ای رابطه معنادار با جمع نمره طیف داشته باشد، آن گویه موضوع مورد بررسی را می سنجد؛ اما اگر گویه ای رابطه معنادار با جمع نمره طیف نداشته باشد، آن گویه موضوع مورد بررسی را نمی سنجد و باید حذف شود. همچنین برای تعیین پایایی طیف نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده. تحلیل، داده ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی صورت گرفته است. در بخش آمار توصیفی از جداول فراوانی، جداول تقاطعی، شاخص های وضعی

(مثل میانگین) و شاخص‌های پراکندگی (مثل انحراف معیار) استفاده شده. در بخش آمار استنباطی برخی متغیرها که در سطح سنجش ترتیبی هستند از آمار ناپارامتری، از آزمون‌هایی مثل آزمون ویلکاکسون، آزمون یومن ویتنی و آزمون فریدمن در این زمینه استفاده گردید. آزمون خی دو، آزمون دیگری است که در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته. برای مقایسه میزان استفاده پاسخگویان از مجلات الکترونیکی و چاپی که توسط طیف سنجیده شده و در سطح سنجش (چون متغیرها فاصله‌ای بودند) از آزمون تی استفاده شده است.

۵. یافته‌های تحقیق

۵-۱. میزان ارجحیت در استفاده از مجلات الکترونیکی و مجلات چاپی و علل آن
نتایج به دست آمده نشانگر آن است که ۷۸/۹ درصد پاسخگویان، مجلات الکترونیکی را به مجلات چاپی ترجیح می‌دهند (جدول ۱).

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ترجیح مجلات الکترونیکی و چاپی

پاسخ‌گويان	نوع مجله	تعداد	درصد	Sig	d.f	X ²
اعضاء هیئت علمی	الکترونیکی	۵۶	۸۶/۲	۰/۰۰۰	۱	۳۳/۹
	چاپی	۹	۱۳/۸			
دانشجویان تحصیلات تکمیلی	الکترونیکی	۹۷	۷۵/۲	۰/۰۰۰	۱	۳۲/۷۵
	چاپی	۳۲	۲۴/۸			
کل	الکترونیکی	۱۵۳	۷۸/۹	۰/۰۰۰	۱	۶۴/۶۶
	چاپی	۴۱	۲۱/۱			

بر اساس همین نگرش است که ۷۹/۷ درصد از افراد مورد بررسی بر این عقیده‌اند که مجلات الکترونیکی جایگزین مناسبی برای مجلات چاپی هستند (جدول ۲).

جدول ۲. نگرش پاسخگویان درباره جایگزینی مجلات الکترونیکی به جای مجلات چاپی

نوع مجله	تعداد	درصد	Sig	d.f	X ²	پاسخ گویان
بلی	۵۲	۸۲/۵	۰/۰۰۰	۱	۲۶/۶۸	اعضاء هیئت علمی
خیر	۱۱	۱۷/۵				
بلی	۱۰۱	۷۸/۳	۰/۰۰۰	۱	۴۱/۳	دانشجویان تحصیلات تکمیلی
خیر	۲۸	۲۱/۷				
بلی	۱۵۳	۷۹/۷	۰/۰۰۰	۱	۶۷/۹	کل
خیر	۳۹	۲۰/۳				

انتخاب مجلات الکترونیکی به جای مجلات چاپی دلایل بسیاری دارد، اما این عوامل در هر ۲ گروه مورد مطالعه یکسان است (جدول ۳).

جدول ۳. نگرش پاسخگویان به دلایل استفاده از مجلات الکترونیکی

عوامل	میزان خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین عددی
علاقه به فناوری‌های جدید اطلاعاتی	--	۳/۷	۱۴/۹	۳۵/۶	۴۵/۷	۴/۲۳
در دسترس بودن مجلات الکترونیکی	--	۳/۷	۱۲/۸	۲۹/۳	۵۴/۳	۴/۳۴
سرعت در جستجو و بازیابی اطلاعات	۱/۱	۳/۲	۷/۴	۲۲/۸	۶۵/۶	۴/۴۹
دستیابی به اطلاعات روزآمد	--	۲/۶	۸/۹	۲۳/۷	۶۴/۲	۴/۵
امکان جستجوی همزمان چندین مجله الکترونیکی	--	۲/۱	۵/۷	۲۰/۸	۷۱/۴	۴/۶۲
امکان ذخیره اطلاعات مورد نیاز بر روی رایانه	۰/۵	۲/۶	۷/۹	۲۹/۳	۶۰/۲	۴/۴۷
امکان چاپ اطلاعات	--	۱/۶	۱۴/۱	۳۷/۷	۴۶/۶	۴/۲۹
رایگان بودن خدمات چاپ و ذخیره	۱/۶	۵/۲	۱۶/۸	۳۱/۴	۴۵	۴/۱
جدید بودن مجلات و مقالات موجود	۰/۵	۱/۶	۳/۷	۲۳	۷۱/۲	۴/۶۳

* تفاوت در سرجمع‌ها به دلیل پاسخ‌های بی جواب است.

۲-۵. میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی توسط مجلات الکترونیکی و چاپی
میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان توسط مجلات الکترونیکی (۳۹/۲)
درصد در حد زیاد و خیلی زیاد (در حد نسبتاً زیاد است (جدول ۴).

جدول ۴. میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان توسط مجلات الکترونیکی

میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
خیلی کم	--	--	۹	۷/۱	۹	۴/۷	۹
کم	۶	۹/۴	۲۶	۲۰/۵	۳۲	۱۶/۸	۳۲
متوسط	۲۳	۳۵/۹	۵۲	۴۰/۹	۷۵	۳۹/۳	۷۵
زیاد	۲۷	۴۲/۲	۲۶	۲۰/۵	۵۳	۲۷/۷	۵۳
خیلی زیاد	۸	۱۲/۵	۱۴	۱۱	۲۲	۱۱/۵	۲۲
بی جواب	۱	--	۲	--	۳	--	۳
جمع	۶۵	۱۰۰	۱۲۹	۱۰۰	۱۹۴	۱۰۰	۱۹۴

مقایسه ۲ گروه مورد مطالعه از طریق آزمون ویلکاکسون نشان می دهد به وسیله مجلات الکترونیکی، نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی در حد زیاد، و نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در حد متوسط بر طرف می شود (جدول ۵).

جدول ۵. میانگین نمره پاسخگویان از برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی از طریق مجلات الکترونیکی
با نمره ملاک (۳)

پاسخگویان	میانگین عددی	میانگین رتبه ای	Sig	Z
اعضای هیئت علمی	۳/۵۸	۱/۷۳	۰/۰۰۰	-۴/۲۵
نمره ملاک	۳	۱/۳۷		
دانشجویان تحصیلات تکمیلی	۳/۰۸	۱/۵۲	۰/۴	-۰/۸۴
نمره ملاک	۳	۱/۴۸		
کل	۳/۲۵	۱/۵۹	۰/۰۰۲۳	-۳/۰۵
نمره ملاک	۳	۱/۴۱		

اما میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان از مجلات چاپی حاکی از آن است که با مجلات چاپی، نیازهای اطلاعاتی ۴۷/۴ درصد از پاسخگویان در حد کم و خیلی کم برآورده می شود، که نشانگر عدم پاسخگویی این مجلات به نیازهای اطلاعاتی آنها است (جدول ۶).

جدول ۶. میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان با مجلات چاپی

جمع		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		اعضاء هیئت علمی		پاسخگویان	میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۱۱/۶	۲۲	۱۲/۸	۱۶	۹/۲	۶		خیلی کم
۳۵/۸	۶۸	۳۹/۲	۴۹	۲۹/۲	۱۹		کم
۴۲/۱	۸۰	۳۹/۲	۴۹	۴۷/۷	۳۱		متوسط
۸/۹	۱۷	۸	۱۰	۱۰/۸	۷		زیاد
۱/۶	۳	۰/۸	۱	۳/۱	۲		خیلی زیاد
--	۴	--	۴	--	--		بی جواب
۱۰۰	۱۹۴	۱۰۰	۱۲۹	۱۰۰	۶۵		جمع

میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی هر ۲ گروه مورد مطالعه با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون ویلکاکسون از طریق مجلات چاپی، کمتر از حد متوسط است (جدول ۷).

جدول ۷. آزمون معناداری تفاوت میانگین نمره پاسخگویان از برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی از طریق مجلات چاپی با نمره ملاک (۳)

پاسخگویان	میانگین عددی	میانگین رتبه‌ای	Sig	Z
اعضای هیئت علمی	۲/۶۹	۱/۳۸	۰/۰۱۵	-۲/۴
نمره ملاک	۳	۱/۶۲		
دانشجویان تحصیلات تکمیلی	۲/۴۳	۱/۲۸	۰/۰۰۰	-۵/۶۷
نمره ملاک	۳	۱/۷۲		
کل	۲/۵	۱/۳۲	۰/۰۰۰	-۶/۰۵
نمره ملاک	۳	۱/۶۸		

۳-۵. انگیزه پاسخگویان از جستجوی اطلاعات در مجلات الکترونیکی و چاپی

بیشترین انگیزه پاسخگویان از جستجوی اطلاعات در مجلات الکترونیکی و چاپی به ترتیب کسب اطلاعات تخصصی (۶۴/۹ درصد)، تألیف و ترجمه کتاب و مقاله (۳۵/۱ درصد) و انجام طرح‌های پژوهشی، ثبت اختراع و اکتشاف (۲۶/۳ درصد) می‌باشد (جدول ۸).

جدول ۸. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب انگیزه جستجوی اطلاعات در مجلات الکترونیکی و چاپی

انگیزه	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		جمع		Sig	df	χ^2
	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		جمع				
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد			
کسب اطلاعات تخصصی	۴۲	۶۴/۶	۸۴	۶۵/۱	۱۲۶	۶۴/۹	۲۱۰	۶۴/۹	۰/۰۰۵	۱	
تألیف و ترجمه کتاب و مقاله	۲۷	۴۱/۵	۴۱	۳۱/۸	۶۸	۳۵/۱	۱۰۹	۳۵/۱	۰/۱۸	۱	۱/۸
انجام طرح‌های پژوهشی و ثبت اختراع و اکتشاف	۲۴	۳۶/۹	۲۷	۲۰/۹	۵۱	۲۶/۳	۷۸	۲۶/۳	۰/۰۱۷	۱	۵/۷
آمادگی برای تدریس	۸	۱۲/۳	۵	۳/۹	۱۳	۶/۷	۱۸	۶/۷	۰/۰۲۶	۱	۴/۹۱
شرکت در همایش‌های داخلی و خارجی	۵	۷/۷	۴	۳/۱	۹	۶/۲	۱۳	۶/۲	۰/۱۵	۱	۲/۰۶
برگزاری و شرکت در کارگاه‌های آموزشی	۵	۷/۷	۱	۰/۸	۶	۳/۱	۷	۳/۱	۰/۰۰۹	۱	۶/۹

۵-۴. عوامل بازدارنده در استفاده بهینه از مجلات الکترونیکی و چاپی

نتایج به دست آمده حاکی از آن است که ناآگاهی از وجود مجله الکترونیکی (۸۰/۴ درصد)، ناآگاهی از منابع موجود در این مجلات (۶۸/۲ درصد) و نبود مجله الکترونیکی در رشته مربوطه (۵۵/۱ درصد) از اصلی ترین عوامل بازدارنده در استفاده از مجلات الکترونیکی می باشند و این وضعیت در هر ۲ گروه مورد مطالعه مصداق دارد (جدول ۹).

جدول ۹. تکرش پاسخگویان درباره عوامل بازدارنده در استفاده از مجلات الکترونیکی*

عوامل	میزان				
	خیلی کم درصد	کم درصد	متوسط زیاد درصد	زیاد درصد	خیلی زیاد میانگین عددی
ناآگاهی از وجود مجلات الکترونیکی	۳/۲	۳/۷	۱۲/۷	۳۴/۹	۴۵/۵
عدم احساس نیاز به استفاده از مجلات الکترونیکی	۹/۸	۲۸/۸	۲۶/۶	۲۶/۶	۷/۷
پردرسر بودن استفاده از مجلات الکترونیکی	۱۱/۴	۲۳/۴	۲۶/۱	۲۶/۱	۱۳
ناآگاهی از انواع منابع موجود در مجلات الکترونیکی	۳/۲	۸/۵	۲۰/۱	۳۱/۷	۳۶/۵
نبود مجلات الکترونیکی در رشته تحصیلی	۴/۳	۱۵	۲۵/۷	۲۴/۶	۳۰/۵
محدودیت زمانی	۹/۱	۲۵/۸	۲۹	۲۱	۱۵/۱
ناتوانی در استفاده از مجلات الکترونیکی	۹/۱	۲۰/۱	۲۷/۲	۲۹/۳	۱۴/۱

* تفاوت در سر جمع ها به دلیل پاسخ ندادن به برخی پرسش ها است.

از میان ۶۹ نفری که از مجلات الکترونیکی استفاده نمی کنند، ۳۴/۸ درصد علت این مسئله را بی اطلاعی از وجود این مجلات دانسته اند و ۲۹ درصد نیز عدم دسترسی آسان به مجلات الکترونیکی را علت عدم استفاده ذکر کرده اند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب علت عدم استفاده از مجلات الکترونیکی

علت	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
بی‌اطلاعی از وجود مجلات الکترونیکی	۴	۴۴/۴	۲۰	۳۳/۳	۲۴	۳۴/۸	
عدم دسترسی آسان به مجلات الکترونیکی	۴	۴۴/۴	۱۶	۲۶/۷	۲۰	۲۹	
ارجحیت مجلات چاپی به مجلات الکترونیکی	--	--	۳	۵	۳	۴/۳	
نگذراندن دوره آموزشی کافی در استفاده از مجلات الکترونیکی	--	--	۱۵	۲۵	۱۵	۲۱/۷	
عدم احساس نیاز	۱	۱۱/۲	۶	۱۰	۷	۱۰/۲	
بی‌جواب و نامربوط (کسانی که از مجلات استفاده می‌کنند)	۵۶	--	۶۹	--	۱۲۵	--	

ناآگاهی از وجود مجلات چاپی مورد نیاز در کتابخانه (۳۴/۶ درصد) و عدم دسترسی آسان به این مجلات (۳۱/۹ درصد) عمده‌ترین دلایل عدم بهره‌گیری کافی پاسخگویان از این مجلات می‌باشد (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. نگرش پاسخگویان درباره دلایل عدم استفاده از مجلات چاپی

علت	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
ناآگاهی از وجود مجله مورد نیاز	۱۶	۲۵/۸	۴۹	۳۸/۹	۶۵	۳۴/۶	
کمبود امکانات تکثیر در کتابخانه	۵	۸/۱	۲۷	۲۱/۴	۳۲	۱۷	
ناآشنایی با سیستم جستجوی کتابخانه	۲	۳/۲	۲۴	۱۹	۲۶	۱۳/۸	
عدم همکاری کتابدار	۲	۳/۲	۳	۲/۴	۵	۲/۷	
عدم دسترسی آسان	۳۷	۵۹/۷	۲۳	۱۸/۳	۶۰	۳۱/۹	
جمع	۶۲	۳۳	۱۲۶	۶۷	۱۸۸	۱۰۰	

$\chi^2 = 36.4$ $d.f = 4$ $sig = 0.000$

۵-۵. نیاز به آموزش و روش‌های مؤثر آموزش استفاده از مجلات الکترونیکی

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که ۶۴/۴ درصد از افراد مورد بررسی برای استفاده از مجلات الکترونیکی به آموزش نیاز دارند (جدول ۱۲).

جدول ۱۲. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نیاز به آموزش برای استفاده از مجلات الکترونیکی

نیاز به آموزش	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
بلی	۲۹	۴۴/۶	۹۶	۷۴/۴	۱۲۵	۶۴/۴	
خیر	۳۶	۵۵/۴	۳۳	۲۵/۶	۶۹	۳۵/۶	
جمع	۶۵	۳۳/۵	۱۲۹	۶۶/۵	۱۹۴	۱۰۰	

شرکت در کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی (۳۵/۱ درصد) مؤثرترین روشی است که پاسخگویان معتقدند می‌تواند به استفاده بهتر از مجلات الکترونیکی کمک کند (جدول ۱۳).

جدول ۱۳. تکرش پاسخگویان درباره روش‌های مؤثر آموزش برای استفاده بهتر از مجلات الکترونیکی

نوع آموزش	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
شرکت در کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی	۱۹	۲۹/۲	۴۹	۳۸	۶۸	۳۵/۱	
کمک گرفتن از کتابداران و کارشناسان اطلاع‌رسانی	۹	۱۳/۸	۲۴	۱۸/۶	۳۳	۱۷	
آموزش به کمک سی‌دی آموزشی	۴	۶/۲	۱۳	۱۰/۱	۱۷	۸/۸	
مطالعه راهنماها و بروشورها	۱۹	۲۹/۲	۲۹	۲۲/۵	۴۸	۲۴/۷	
کمک گرفتن از همکاران و همکلاسی‌ها	۸	۱۲/۳	۱۶	۱۲/۴	۲۴	۱۲/۴	

۶-۵. نحوه آگاهی از تغییرات ارائه شده در مجلات الکترونیکی

صفحه خانگی سایت دانشگاه (۳۴/۳ درصد) و دوستان و آشنایان (۳۳/۷ درصد) بیشترین منبع اطلاع رسانی از تغییرات در مجلات الکترونیکی هستند (جدول ۱۴).

جدول ۱۴. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب روش کسب اطلاع از تغییر در مجلات الکترونیکی

روش	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
کتابخانه	۶	۱۰/۳	۱۳	۱۰/۸	۱۹	۱۰/۷	
صفحه خانگی سایت دانشگاه	۲۴	۴۱/۴	۳۷	۳۰/۸	۶۱	۳۴/۳	
خبرنامه دانشگاه	۵	۸/۶	۱۱	۹/۲	۱۶	۹	
پست الکترونیکی	۶	۱۰/۳	۵	۴/۲	۱۱	۶/۲	
دوستان	۱۶	۲۷/۶	۴۴	۳۶/۷	۶۰	۳۳/۷	
موارد دیگر	۱	۱/۷	۱۰	۸/۳	۱۱	۶/۲	
بی جواب	۷	—	۹	—	۱۶	—	
جمع	۶۵	۳۳/۵	۱۲۹	۶۶/۵	۱۹۴	۱۰۰	
χ^2		۳۸/۲		۶۶		۹۷/۷	
d.f		۵		۵		۵	
sig		۰/۰۰۰		۰/۰۰۰		۰/۰۰۰	

۷-۵. میزان استفاده از مجلات الکترونیکی به تفکیک رشته تحصیلی

همان گونه که مشاهده می گردد در همه رشته های دانشکده علوم دانشگاه شیراز استفاده از پایگاه مجلات الکترونیکی ساینس دایرکت مرسوم است (۹۷/۴ درصد)، و پس از آن پایگاه مجلات الکترونیکی اشپرینگر با ۶۳/۴ درصد قرار دارد (جدول ۱۵).

جدول ۱۵. میزان استفاده پاسخگویان از مجلات الکترونیکی به تفکیک رشته تحصیلی

پایگاه مجلات الکترونیکی							رشته تحصیلی
AIP	APS	ACS	MathSciNet	Springer	Proquest 5000	Science direct	
درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	درصد	
--	--	۲/۹	۶۸/۶	۶۲/۹	۲۰	۷۷/۱	ریاضی
--	--	--	۶۲/۵	۷۵	۳۷/۵	۹۵/۸	آمار
۸/۳	۵/۶	۹۴/۴	--	۸۳/۳	۸/۳	۹۷/۲	شیمی
۱۸/۲	۴۰/۹	۴/۵	--	۴۰/۹	۴/۵	۹۵/۵	فیزیک
--	--	۷/۷	--	۳۸/۵	۷/۷	۹۶/۲	زیست‌شناسی
--	--	--	--	۷۰/۸	۱۶/۷	۱۰۰	زمین‌شناسی
۳/۶	۵/۷	۱۹/۶	۲۰/۱	۶۳/۴	۱۵/۵	۹۷/۴	جمع

۸-۵ میزان استفاده از مجلات الکترونیکی و چاپی

با توجه به این که سنجش میزان استفاده پاسخگویان از مجلات الکترونیکی توسط ۴ گویه انجام گرفته، نمره پاسخگویان می‌تواند از ۴ تا ۲۰ در نوسان باشد. بر اساس نتایج به دست آمده، میزان استفاده پاسخگویان از مجلات الکترونیکی در حد زیادی است، به طوری که تنها نمره ۱۳/۳ درصد آن‌ها کمتر از حد متوسط نمره طیف (یعنی ۱۲) می‌باشد (جدول ۱۶).

جدول ۱۶. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره آنها از طیف میزان استفاده از مجلات الکترونیکی

نمره	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		جمع
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
۴-۷	---	---	۷	۶/۴	۷	۴/۲	۴/۲
۸-۱۱	۳	۵/۴	۱۲	۱۰/۹	۱۵	۹/۱	۹/۱
۱۲-۱۵	۹	۱۶/۱	۳۸	۳۴/۵	۴۷	۲۸/۳	۲۸/۳
۱۶-۲۰	۴۴	۷۸/۵	۵۳	۴۸/۲۵	۹۷	۵۸/۷	۵۸/۷
بی جواب	۹	---	۱۹	---	۲۸	---	---
جمع	۶۵	۱۰۰	۱۲۹	۱۰۰	۱۹۴	۱۰۰	۱۰۰
میانگین		۱۷/۱		۱۴/۸۴		۱۵/۶	
انحراف معیار		۲/۹		۳/۹		۳/۷۵	

مقایسه میانگین نمره پاسخگویان از طیف مجلات الکترونیکی (۱۵/۶) با میانگین نمره طیف نشان می‌دهد که این تفاوت در سطح ۹۹ درصد، معنادار است به طوری که میزان تی به دست آمده از این آزمون ($t=12.4$) است که با درجه آزادی ۱۶۵، معنادار است و این نتیجه که میزان استفاده پاسخگویان از مجلات الکترونیکی در حد زیاد است، قابل تعمیم به کل جامعه آماری می‌باشد.

نتایج همچنین نشان می‌دهد که تفاوت موجود بین میانگین نمره اعضای هیئت علمی از طیف استفاده از مجلات الکترونیکی (۱۷/۱) با میانگین نمره دانشجویان تحصیلات تکمیلی (۱۴/۸۴) در سطح ۹۹ درصد، معنادار است و این نتیجه که اعضای هیئت علمی بیش از دانشجویان تحصیلات تکمیلی از این مجلات استفاده می‌کنند، قابل تعمیم به کل جامعه آماری است (جدول ۱۷).

با توجه به این که میزان استفاده پاسخگویان از مجلات چاپی توسط ۴ گویه سنجیده شده و هر گویه از حداقل نمره ۱ (خیلی کم) تا نمره ۵ (خیلی زیاد) را شامل می‌شود، نمره پاسخگویان می‌تواند از ۴ (کمترین استفاده) تا ۲۰ (بیشترین استفاده) در نوسان باشد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که میزان استفاده پاسخگویان از مجلات چاپی در حد متوسط است، به طوری که نمره ۳۵ درصد پاسخگویان کمتر از حد متوسط نمره طیف است (جدول ۱۷).

جدول ۱۷. توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نمره آنها از طیف میزان استفاده از مجلات چاپی

نمره	پاسخگویان		اعضای هیئت علمی		دانشجویان تحصیلات تکمیلی		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۴-۷	۴	۷/۷	۱۱	۱۰/۵	۱۵	۹/۶		
۸-۱۱	۱۲	۳۲/۱	۲۸	۲۶/۶	۴۰	۲۵/۴		
۱۲-۱۵	۲۴	۴۶/۲	۵۱	۴۸/۶	۷۵	۴۷/۵		
۱۶-۲۰	۱۲	۲۳	۱۵	۱۴/۳	۲۷	۱۷/۵		
بی جواب	۱۳	---	۲۴	---	۳۷	---		
جمع	۶۵	۱۰۰	۱۲۹	۱۰۰	۱۹۴	۱۰۰		
میانگین		۱۲/۹		۱۲/۱۹		۱۲/۴		
انحراف معیار		۳/۶۶		۳/۳۹		۳/۴۶		

مقایسه میانگین نمره پاسخگویان از طیف استفاده از مجلات چاپی (۱۲/۴) با میانگین نمره طیف (۱۲) نشان می دهد که این تفاوت معنادار نیست، به طوری که میزان T به دست آمده از این آزمون ($t = 1.5$) با درجه آزادی ۱۵۶ معنادار نیست. بنابراین میزان استفاده پاسخگویان از مجلات چاپی در حد متوسط است.

نتایج همچنین نشان می دهد که تفاوت میانگین نمره استفاده اعضای هیئت علمی از مجلات چاپی (۱۲/۹) با میانگین نمره دانشجویان تحصیلات تکمیلی از این طیف (۱۲/۱۹) معنادار نمی باشد. بنابراین نمی توان این نتیجه را که اعضای هیئت علمی نسبت به دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مجلات چاپی بیشتر استفاده می کنند به کل جامعه آماری تعمیم داد.

و بالأخره، مقایسه میانگین نمره پاسخگویان از طیف استفاده از مجلات الکترونیکی (۱۵/۶) با میانگین نمره آنها از طیف استفاده از مجلات چاپی (۱۲/۴) نشان می دهد که این تفاوت در سطح ۹۹ درصد معنادار است و این نتیجه که پاسخگویان، از مجلات الکترونیکی بیش از مجلات چاپی استفاده می کنند قابل تعمیم به کل جامعه آماری است.

۶. تحلیل یافته ها

نتایج به دست آمده نشانگر آن است که بیشتر پاسخگویان، مجلات الکترونیکی را به

مجلات چاپی ترجیح می‌دهند و این نتیجه در هر ۲ گروه مورد مطالعه صادق است. با مطالعه تحقیقات دیگر در این زمینه درمی‌یابیم که «جوکار» و «دهقانی» (۱۳۸۵) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که دانشجویان تحصیلات تکمیلی ترجیح می‌دهند از مجلات الکترونیکی استفاده کنند (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵). تحقیق حاضر همچنین نشان داد که ۷۹/۷ درصد پاسخگویان معتقدند که مجلات الکترونیکی می‌توانند جایگزین مناسبی برای مجلات چاپی باشند که نتایج پژوهش «کاتور» و «ورما» نیز مؤید همین مطلب است (Kaur & Verma 2009).

در زمینه میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان این پژوهش نشان داد که میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان توسط مجلات الکترونیکی در حد نسبتاً زیاد است، اما در رابطه با مجلات چاپی کمتر از متوسط می‌باشد. بنا بر تحقیق «بیگدلی»، «عبداللهی» و «آرامش» نیز مجلات الکترونیکی با نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز تطابق بیشتری دارد و به همین دلیل بسیاری از آن‌ها معتقد بودند که اشتراک بیشتر مجلات الکترونیکی می‌تواند به صورت جامع‌تری به نیازهای اطلاعاتی آن‌ها پاسخ گوید (بیگدلی، عبداللهی، و آرامش ۱۳۸۵). اما «جوکار» و «دهقانی» معتقدند که هر ۲ قالب مجلات الکترونیکی و چاپی، به دلیل تفاوت عناوین مجلات الکترونیکی و چاپی، در رفع نیازهای اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته‌های علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه‌های مورد بررسی مؤثر بوده‌اند. علت اینکه در تحقیق حاضر، مجلات الکترونیکی بیشتر نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان را برآورده می‌سازد می‌تواند روزآمدتر بودن مقالات موجود در این مجلات باشد؛ زیرا محققین رشته‌های علوم پایه به اطلاعات روزآمدتری نسبت به محققین علوم انسانی نیاز دارند و دانش در رشته‌های علوم پایه با سرعت بیشتری متحول و نو می‌شود (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵).

این تحقیق همچنین نشان داد که بیشترین انگیزه پاسخگویان از جستجوی اطلاعات در مجلات الکترونیکی و چاپی به ترتیب کسب اطلاعات تخصصی، تألیف و ترجمه کتاب و مقاله، و انجام طرح‌های پژوهشی، ثبت اختراع و اکتشاف می‌باشد. بنا بر نتایج تحقیق «تریودی» و «جوشی» نیز هدف پاسخگویان از استفاده از مجلات الکترونیکی، بازیابی اطلاعات، تکمیل پایان‌نامه، و ... بوده است (Trivedi & Joshi 2009). بر خلاف نتایج این پژوهش، «جوکار» و «دهقانی» به این نتیجه رسیدند که پاسخگویان از مجلات الکترونیکی

در انجام فعالیت‌های پایان‌نامه، تألیف و ترجمه‌ی مقاله استفاده می‌کنند؛ اما در انجام فعالیت‌های پژوهشی، شرکت در سمینارهای داخلی، و تألیف و ترجمه‌ی کتاب، این مجلات چندان مورد استفاده قرار نمی‌گیرند (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵). تحقیق «رجبی» نیز مهم‌ترین انگیزه‌ی دانشجویان در استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی را انجام تکالیف درسی و نگارش مقاله، و مهم‌ترین انگیزه‌ی اعضای هیئت علمی را تدریس و نگارش مقاله بیان داشته است (رجبی ۱۳۸۸).

نتایج به دست آمده همچنین حاکی از آن است که ناآگاهی از وجود مجله‌ی الکترونیکی، ناآگاهی از منابع موجود در این مجلات، و نبود مجله‌ی الکترونیکی در رشته‌ی مربوطه از اصلی‌ترین عوامل بازدارنده در استفاده از مجلات الکترونیکی می‌باشند و این عوامل در هر ۲ گروه مورد مطالعه صادق است. این یافته‌ها با پژوهش «آتیلگان» و «بایرام» که ناآشنایی با مجلات الکترونیکی، ناآگاهی از نحوه‌ی استفاده از این مجلات، و بی‌اطلاعی از منابع الکترونیکی را از عوامل مؤثر در استفاده‌ی بهینه از مجلات الکترونیکی بیان کرده‌اند همخوانی دارد (Atilgan & Bayram 2006). همچنین در این تحقیق، ناآگاهی از وجود مجلات چاپی موجود در کتابخانه و عدم دسترسی آسان به مجلات چاپی از مهم‌ترین عوامل بازدارنده در استفاده‌ی بهینه از مجلات چاپی از سوی پاسخگویان بیان شده است. مقایسه‌ی دو گروه مورد مطالعه نشان می‌دهد که از نظر اعضای هیئت علمی، عدم دسترسی آسان به مجلات چاپی و از نظر دانشجویان تحصیلات تکمیلی، ناآگاهی از وجود مجلات مورد نیاز، مهم‌ترین عامل بازدارنده در استفاده از مجلات چاپی است؛ اما بررسی «بیگدلی»، «عبداللهی» و «آرامش» کامل نبودن شماره‌های مجلات و بی‌نظمی‌های حاکم در بخش نشریات کتابخانه مرکزی دانشگاه شهید چمران اهواز را از عوامل مؤثر در عدم استفاده از مجلات چاپی نشان می‌دهد. شواهد عینی پژوهشگر نشان می‌دهد که اعضای هیئت علمی دانشکده‌ی علوم دانشگاه شیراز علاقه‌چندانی به مراجعه‌ی حضوری به کتابخانه ندارند و ترجیح می‌دهند از مجلات شخصی خود استفاده کنند و دانشجویان چون با نظام حاکم در بخش نشریات آشنایی ندارند و به دلایلی چون نقش کم‌رنگ کتابدار از نگاه آنان و اینکه هنوز به نقش کتابدار در راهنمایی پی نبرده‌اند و ناآشنایی با سیستم جستجوی کتابخانه، از وجود مجلات در بخش نشریات مطلع نمی‌شوند (بیگدلی، عبداللهی، و آرامش ۱۳۸۵).

در مورد دلایل عدم استفاده از مجلات الکترونیکی، از میان ۶۹ نفری که از این مجلات استفاده نمی‌کنند، ۳۴/۸ درصد نداشتن اطلاع از وجود این مجلات و ۲۹ درصد نیز عدم دسترسی آسان به مجلات الکترونیکی را علت این امر عنوان کرده‌اند. نگذرانندن دوره آموزشی کافی در استفاده از مجلات الکترونیکی، از دیگر علل عدم استفاده پاسخگویان از این مجلات بوده است. در هر ۲ گروه مورد مطالعه این ۳ عامل از مهم‌ترین عوامل عدم استفاده از مجلات الکترونیکی بوده است. یافته‌های پژوهش «خان» و «احمد» (۲۰۰۹)، «بیگدلی»، «عبداللهی» و «آرامش» (۱۳۸۵) و «جوکار» و «دهقانی» (۱۳۸۵) که فقدان یک برنامه آموزشی را از عوامل عدم استفاده از مجلات الکترونیکی دانسته‌اند، نتایج تحقیق حاضر را تأیید می‌کنند (بیگدلی، عبداللهی، و آرامش ۱۳۸۵؛ جوکار و دهقانی ۱۳۸۵؛ Khan & Ahmed 2009).

نتایج تحقیق همچنین نشان می‌دهد که بیشتر افراد مورد بررسی، برای استفاده از مجلات الکترونیکی به آموزش نیاز دارند. این نیاز در بین دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیشتر از اعضای هیئت علمی دیده می‌شود. نتایج تحقیقات «خان» و «احمد» و «جوکار» و «دهقانی» نیز بر لزوم آموزش کاربران تأکید کرده‌اند (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵؛ Khan & Ahmed 2009).

از دیدگاه پاسخگویان، صفحه خانگی سایت دانشگاه، و دوستان و آشنایان، بیشترین منبع اطلاع‌رسانی از تغییرات در مجلات الکترونیکی عنوان شده‌اند. اعضای هیئت علمی بیشتر از طریق صفحه خانگی سایت دانشگاه، و دانشجویان تحصیلات تکمیلی بیشتر از طریق دوستان و آشنایان از این تغییرات آگاهی می‌یابند. نتایج تحقیق «جوکار» و «دهقانی» با یافته‌های پژوهش حاضر کاملاً هماهنگی دارد (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵). نتایج تحقیق حاضر حاکی از ضعف اطلاع‌رسانی کتابخانه و نقش ناچیز کتابداران در این زمینه می‌باشد. کتابخانه باید به برگزاری دوره‌های آموزشی با کیفیت بالا خصوصاً برای دانشجویان جدیدالورود اقدام نماید. ارسال هرگونه تغییر و روزآمدسازی از طریق پست الکترونیکی برای کاربران (خصوصاً اعضای هیئت علمی) می‌تواند روشی مؤثر در اطلاع‌رسانی به کاربران باشد.

در پاسخ به این سؤال که «اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از بین مجلات الکترونیکی، از کدام مجلات بیشتر استفاده

می‌کنند» مشخص شد که پاسخگویان از مجلات پایگاه ساینس دایرکت و اشپرینگر بیش از مجلات دیگر استفاده می‌کنند. یافته‌های «آتیلگان» (و بایرام) و «تریودی» و «جوشی» نیز حاکی از آن است که بیشترین استفاده، از مجلات الکترونیکی پایگاه ساینس دایرکت می‌شود (Atilgan & Bayram 2006; Trivedi & Joshi 2009).

در تحقیق «رجبی» مجلات پایگاه پروکوئست ۵۰۰۰ پراستفاده‌ترین مجلات الکترونیکی عنوان شدند و دلیل آن، این بوده که پایگاه ساینس دایرکت جزو مجلات الکترونیکی مورد اشتراک دانشگاه مورد بررسی وی نبوده است (رجبی ۱۳۸۸).

بالاخره این که اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی بیشتر از مجلات چاپی استفاده می‌کنند؛ میزان استفاده آنان از مجلات الکترونیکی در حد زیاد و از مجلات چاپی در حد متوسط است. مقایسه بین ۲ گروه مورد مطالعه نشان می‌دهد که اعضای هیئت علمی بیش از دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مجلات الکترونیکی استفاده می‌کنند. نتایج تحقیقات «کائور» و «ورما» (۲۰۰۹)، «سلاجقه» و رجبی نیز حاکی از استفاده بیشتر کاربران از مجلات الکترونیکی است (سلاجقه ۱۳۸۹؛ رجبی ۱۳۸۸؛ Kaur & Verma 2009) اما نتایج بررسی‌های (جوکار و دهقانی ۱۳۸۵)، (بیگدلی، عبداللهی، و آرامش ۱۳۸۵) بر عکس این تحقیق به استفاده بیشتر از مجلات چاپی تأکید دارند، و محققانی مانند «تریودی» و «جوشی» به استفاده یکسان کاربران از مجلات الکترونیکی و چاپی اشاره کرده‌اند (Trivedi & Joshi 2009). با بررسی تحقیق حاضر و دیگر تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده می‌توان به این نتیجه رسید که هر چه از لحاظ زمانی به جلو می‌رویم میزان استفاده از مجلات الکترونیکی نسبت به قبل افزایش می‌یابد. از جمله دلایل این امر را می‌توان از یک سو آشنایی بیشتر کاربران با این فرمت جدید، کم‌رنگ شدن مشکلاتی مانند سرعت پایین شبکه، مشکلات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، بالا رفتن مهارت‌های رایانه‌ای در کاربران و از سوی دیگر، غنی‌تر شدن آرشیو مجلات الکترونیکی، امکانات و قابلیت‌های جدید این مجلات، و برگزاری دوره‌های آموزشی برای اعضای هیئت علمی و کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی توسط شرکت‌های ارائه‌کننده مجلات الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی در ایران برشمرد.

۷. نتیجه‌گیری

از زمان ظهور وب شاهد پیشرفت تدریجی مجلات الکترونیکی و استفاده روزافزون از این منابع هستیم. این فرایند تکاملی شامل ۳ مرحله می‌باشد: مرحله مقدماتی (سال‌های ۹۳-۱۹۹۰) که برای اولین بار این مجلات معرفی شدند؛ مرحله تکامل (اواخر دهه ۱۹۹۰) که اکثر مجلات به فرمت الکترونیکی موجود بودند؛ دوره پیشرفت مجلات الکترونیکی، که قابلیت جستجوی مقالات متن کامل افزایش یافت و کاربران با این منابع آشنا شدند و استفاده از منابع چاپی جای خود را به استفاده از منابع الکترونیکی دادند (تنوییر، نقل در سلاجقه ۱۳۸۹).

همان‌طور که نتایج این تحقیق و تحقیقات سال‌های اخیر نشان می‌دهد استفاده از مجلات الکترونیکی روزبه‌روز در حال افزایش است و کاربران ترجیح می‌دهند از مجلات الکترونیکی استفاده نمایند. هم‌اکنون کتابخانه‌های دانشگاهی ایران هم‌زمان با اشتراک مجلات چاپی با ارائه مجلات الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی تلاش می‌کنند جدیدترین اطلاعات علمی را در اختیار کاربران خود قرار دهند و با گذشت زمان، در صدد جایگزینی مجلات الکترونیکی به جای مجلات چاپی هستند؛ زیرا این مجلات از اطلاعات روزآمدتری برخوردارند و وجود قابلیت‌های خاص در آن‌ها، بازیابی اطلاعات را تسهیل کرده است. مسئله مهم در استفاده از مجلات الکترونیکی، آموزش استفاده از این مجلات می‌باشد. کتابخانه‌ها در حین خرید مجلات الکترونیکی باید با برگزاری دوره‌های آموزشی برنامه‌ریزی شده و کیفیت بالا به منظور آشنایی کاربران (خصوصاً دانشجویان) با این منابع اقدام نمایند تا از این طریق، از هدر رفتن بودجه جلوگیری نمایند و سطح استفاده از این مجلات را بالا ببرند.

۸. پیشنهادها

- ◇ برگزاری کارگاه‌های مهارت‌افزایی خصوصاً برای دانشجویان جدیدالورود به منظور آموزش جستجوهای پیشرفته و آشنایی با قابلیت‌های جدید مجلات الکترونیکی؛
- ◇ کتابخانه به منظور تبلیغات و اطلاع‌رسانی صحیح در مورد و تغییرات مجلات الکترونیکی برنامه‌ریزی کند و اعضای هیئت علمی و دانشجویان را از وجود این منابع آگاه نماید؛

◇ پرننگ تر شدن نقش کتابداران در معرفی مجلات چاپی و الکترونیکی و آموزش جستجو در نرم افزار کتابخانه.

۹. منابع

- اصنافی، امیررضا. ۱۳۸۳. فراهم آوری و مدیریت مجلات الکترونیکی. نما: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۳ (۱) http://irandoc.ac.ir/data/E_J/Vol3/acquiring.htm (assecced 3 Desember 2009)
- امین پور، فرزانه. ۱۳۸۵. مجلات الکترونیکی: بازنگری در فرایند مجموعه سازی. نما: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۵ (۳).
http://www.irandoc.ac.ir/data/E_J/Vol5/aminpour.htm (assecced 30 July 2014)
- بیگدلی، زاهد، ام البنین عبدالمهی و، مهین آرامش، ۱۳۸۵. دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز درباره اهمیت و میزان استفاده از مجله های علمی موجود و جایگزینی مجله های علمی چاپی با شکل الکترونیکی آنها. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳ (۲): ۱۶۳-۱۸۶.
- جوکار، عبدالرسول، لیلاد دهقانی ۱۳۸۵. بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده های علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه های فردوسی مشهد، شهید چمران اهواز، تهران، اصفهان، شیراز از مجلات الکترونیکی در مقایسه با مجلات چاپی. مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی، ۷ (۱): ۸۳-۱۰۴.
- رجبی، عباس. ۱۳۸۸. بررسی استفاده از نشریات الکترونیکی پایگاه های اطلاعاتی تحت وب در دانشگاه امام صادق (ع). پیام کتابخانه، ۱۵ (۲): ۱۹۳-۲۱۶.
- ریتیچی، آن، گتونی، پاول (۱۳۸۷). منابع مرجع چاپی در مقابل الکترونیکی: اشارتی به یک پژوهش در کشور استرالیا. (مترجم سپیده فهیمی فر) ارتباط علمی، ۱۰ (۳)، ۹-۱.
- سلاجقه، مژده. ۱۳۸۹. بررسی میزان رضایت از مراکز اطلاع رسانی، مجلات الکترونیکی و پایگاه های اطلاعاتی تخصصی و رابطه آنها با سن و رتبه علمی اعضای هیئت علمی. علوم و فناوری اطلاعات، ۲۵ (۳): ۴۳۱-۴۴۷.
- فتاحی، رحمت الله، منصوریان، یزدان (۱۳۸۵). مدیریت نشریه های ادواری: جنبه های نظری و کاربردی گزینش، فراهم آوری، سازماندهی و ارائه خدمات ادواری ها: چاپی و الکترونیکی. ویرایش ۲. تهران: دبیرش.
- لی، سول اچ. (۱۳۸۳). منابع الکترونیکی و توسعه مجموعه کتابخانه. مترجم علیرضا رستمی گومه. تهران: چاپار.

- Atilgan, D., & D. Bayram. 2006. An evaluation of faculty use of the digital library at Ankara, Turkey. *The Journal of Academic Librarianship*, 32 (1): 86-93.
- Kaur, B., & R. Verma. 2009. Use of electronic information resources: A case study of Thapar university. *DESIDOC Journal Of Library & Information Technology*, 29 (2): 67-73.
- Khan, A. M., & N. Ahmed. 2009. Use of e_journals by research scholars at Aligrah Muslim university and Banaras Hindu university. *The Electronic Library*, 27 (4): 708-717.
- Martin, J., & M. Bracke. 2005. Developing criteria for the withdrawal of print content available online. *Collection Buildings*, 24 (2): 61-64.
- Trivedi, M., & A. Joshi. 2009. Usage of electronic journals (e_journals) versus print journals by health care professionals in HM patel center for medical care and education (HMPCME). [electronic version]. *Journal of Health Information in Developing Countries*, 3 (1): 13-16. from <http://www.jhdc.org/index.php/jhdc/issue/view/6> (accessed 30 July 2014)

Analysis and Comparison of the Use of Subscribed Electronic and Print Journals by Faculty Members and Postgraduate Students of Science School, University of Shiraz

Zahed Bigdeli¹

Professor; Department of Library & Information Science
Shahid Chamran University; Ahvaz, Iran

Azadeh Abdollahzadeh²

Masters; Knowledge & Information Science
Librarian; Shiraz University; Iran

Abdollahmid Moarrefzadeh³

Ph.D; Knowledge & Information Science
Faculty Member of Shahid Chamran University of Ahvaz
Iran

Iranian Journal of
**Information
Processing &
Management**

Iranian Research Institute
for Science and Technology

ISSN 2251-8223

eISSN 2251-8231

Indexed in SCOPUS, ISC & LISA

Vol.29 | No.3 | pp: 711-736

Spring 2014

Abstract: The present study intended to analyze and compare electronic and printed journals usage by faculty members and postgraduate students of Shiraz School of Science. This research is of a descriptive and survey type. A questionnaire was used to collect data. The study population included 65 faculty members and 130 postgraduate students in Shiraz School of Science in the 2009-2010 academic year.

The results showed that both faculty members and postgraduate students make use of e-journals more than printed journals. Comparisons between the two cases reveal that faculty members make more use of e-journals than postgraduate students. The findings also show that e-journals and printed journals meet the information needs of respondents respectively at “high” level and less than “average level”. Respondents introduce finding specific information, authoring and translating book and papers, and conducting research as their most important reasons in using both formats of journals. The most notable obstacles towards making optimum use of e-journals in view of respondents are not being informed of existence of required

1. bigdeli-zahed@yahoo.co.in

2. Corresponding Author

a_abdollahzade@yahoo.com

3. a_moarrefzadeh@hotmail.com

e-journals, lack of information about the resources available at e-journal databases and absence of the e-journals related to their fields of study. Generally, 64.4% of respondents are in need of learning to use e-journals.

Keywords: Electronic Journals; Print Journals; Faculty Members; Postgraduate Students; School of Science; Shiraz University